

	<p>ECONOMIES' HORIZONS Економічні горизонти</p> <p>DOI: doi.org/10.31499/2616-5236 Homepage: http://eh.udpu.edu.ua</p>		<p>ISSN 2522-9273 (print) 2616-5236 (online)</p>
---	---	---	---

UDC: 316.4(477)

JEL Classification J11, Z13

DOI: [10.31499/2616-5236.2\(35\).2026.357284](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(35).2026.357284)

Received	14.03.2026
Accepted	26.03.2026
Published	12.04.2026

Oksana Zhuk, Lutsk National Technical University

Ph.D. (History), Associate Professor, Head of the Department of Socio-Humanitarian Technologies

Olha Pimenova, Lutsk National Technical University

PhD (Sociology), Associate Professor at the Department of Socio-Humanitarian Technologies

ПОВЕДІНКОВІ СТРАТЕГІЇ НАСЕЛЕННЯ: АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНИХ ЧИННИКІВ

BEHAVIORAL STRATEGIES OF THE POPULATION: AN ANALYSIS OF DEMOGRAPHIC FACTORS

Анотація: У статті проаналізовано поведінкові стратегії населення як важливий показник соціальних процесів у контексті демографічних змін. Обґрунтовано, що особливості соціальної поведінки різних груп формуються під впливом сукупності демографічних чинників, зокрема віку, статі, рівня освіти, сімейного стану, а також типу поселення. Поведінкові стратегії розглядаються як результат адаптації індивідів до соціально-економічних умов та демографічної структури суспільства.

Показано, що демографічні характеристики зумовлюють відмінності у виборі життєвих орієнтацій, моделей соціальної активності та форм економічної й сімейної поведінки. Особливої актуальності ці процеси набувають в умовах повномасштабної війни в Україні, яка суттєво вплинула на демографічну структуру населення, характер соціальної взаємодії та моделі повсякденної поведінки.

Abstract: The article analyzes behavioral strategies of the population as an important indicator of social processes in the context of demographic change. It is substantiated that the specific features of social behavior across different groups are shaped by a set of demographic factors, including age, gender, level of education, marital status, and type of settlement. Behavioral strategies are conceptualized as the result of individuals' adaptation to socio-economic conditions and to the demographic structure of society.

It is demonstrated that demographic characteristics determine differences in the choice of life orientations, patterns of social activity, and forms of economic and family behavior. It is noted that various socio-demographic groups exhibit specific patterns of behavior under conditions of social challenges, reflecting their level of social mobility, resource availability, and degree of involvement in societal processes. These processes acquire particular relevance in the context of the full-scale war in Ukraine, which has significantly affected the demographic structure of the population, the nature of social interaction, and patterns of everyday behavior.

Special attention is paid to the relationship between demographic processes and the transformation of behavioral models of the population. It is emphasized that changes in the age structure, migration processes, and socio-economic instability influence the character of social interaction, value orientations, and individual decision-making practices. Wartime developments have intensified the adaptive character of behavioral strategies, foregrounding issues of security, social support, and the preservation of livelihoods among different population groups. In this context, behavioral strategies are viewed as a dynamic phenomenon reflecting broader trends in societal development.

The significance of demographic factors for the analysis of social behavior is summarized. It is concluded that consideration of demographic characteristics constitutes a necessary condition for a deeper understanding of social processes and for forecasting behavioral changes within society.

Keywords: *demographic factors, socio-demographic groups, behavioral strategies, population, social behavior, war in Ukraine*

Ключові слова: *демографічні чинники, соціально-демографічні групи, поведінкові стратегії, населення, соціальна поведінка, війна в Україні*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства соціальна поведінка населення формується під впливом складних і взаємопов'язаних змін у демографічній структурі та соціально-економічному середовищі. Поведінкові стратегії відображають спосіб, у який різні групи населення адаптуються до наявних умов життя, приймають рішення та визначають власні життєві орієнтири. У цьому процесі важливу роль відіграють такі демографічні чинники, як вік, стать, рівень освіти, сімейний стан і тип поселення.

Особливого значення аналіз поведінкових стратегій набуває в умовах повномасштабної війни в Україні, яка спричинила суттєві демографічні зрушення, посилила соціальну напругу та змінила звичні моделі повсякденної поведінки населення. За таких умов демографічні характеристики набувають актуального значення, оскільки визначають можливості й обмеження різних груп населення в процесі адаптації до змін.

Особливої уваги потребує аналіз поведінкових стратегій у періоди соціальної нестабільності, коли посилюється потреба в адаптації, безпеці та соціальній

підтримці. За таких умов демографічні характеристики набувають актуального значення, оскільки визначають можливості й обмеження різних груп населення в процесі пристосування до змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика поведінкових стратегій населення посідає важливе місце в комплексі сучасних соціально-демографічних досліджень. У працях В. Бевза, О. Васильєва, В. Зайця, Ю. Клименко, Ю. Когатька, А. Костишиної, І. Кравець, О. Крикун, Л. Левковської, Е. Лібанової, Д. Овсянникова, С. Полякової, А. Реут, Л. Рудич, В. Стеценко, О. Тужилкіної, М. Хвесик, І. Чайки, Ю. Чалюк, Л. Черенько, А. Шандар, В. Шаповалова, В. Шишкіна акцентовано увагу на впливі демографічних змін на соціальну поведінку населення, зокрема на трансформацію життєвих орієнтацій, трудової активності та сімейних моделей. Автори підкреслюють, що вікова структура, рівень освіти та сімейний стан суттєво визначають особливості соціальної взаємодії та адаптації різних груп населення до соціально-економічних умов.

Окремий напрям наукових праць присвячений дослідженню змін поведінки населення в умовах соціальної нестабільності та кризових явищ. У контексті повномасштабної війни в Україні у працях таких дослідників, як В. Селезньова, В. Вірченко, О. Краузе, Н. Голда, М. Тимошів, І. Лапіна, Р. Теслюк, Е. Лібанова, О. Цимбал, І. Гудзеляк, А. Стадник, К. Кропивна, О. Гладун, М. Пугачова, С. Аксьонова, Б. Крімер, Т. Лях, М.

Кузнєцов висвітлюються трансформації повсякденної поведінки населення, посилення адаптаційних стратегій та зміна соціальних пріоритетів різних соціально-демографічних груп. Автори наголошують, що воєнні події істотно вплинули на характер соціальної взаємодії, міграційні процеси та способи забезпечення життєдіяльності населення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити особливості взаємозв'язку демографічних чинників та поведінкових моделей населення.

Виклад основного матеріалу.

У комплексі сучасних соціально-демографічних досліджень поведінкові стратегії населення трактуються як системи відносно стійких моделей дій, що відображають способи соціальної адаптації індивідів і груп до умов суспільного середовища [1; 2; 3; 6; 7; 8]. Їх формування відбувається під впливом сукупності індивідуальних, соціальних та демографічних чинників, які визначають межі та можливості соціальної поведінки. Українські дослідники стверджують: «Під поведінковою стратегією прийнято мати на увазі сукупність прийнятих індивідом або соціальною групою норм, стереотипів і принципів, що визначають основні, базові елементи поведінки та діяльності в цілому. Вважається, що поведінкова стратегія включає цілепокладання, дотримання певних принципів і стереотипів при прийнятті поведінкових рішень і реалізації певних дій, корекцію основних

уявленнь про нормальний, соціально прийнятний поведінковий малюнок з урахуванням етичних і соціально-психологічних особливостей певного комунікативного простору» [5; с. 52]. У цьому контексті поведінкові стратегії виступають не лише реакцією на зовнішні умови, а й результатом внутрішньої інтерпретації соціальної реальності, зумовленої соціальним досвідом та демографічними характеристиками населення.

Формування поведінкових стратегій населення при прийнятті економічних рішень зумовлюється впливом комплексу

взаємопов'язаних чинників. Українські дослідники стверджують, що поведінкові стратегії визначаються психологічними, когнітивними, емоційними та соціально-економічними факторами, які відображають як внутрішні особливості особистості, так і вплив зовнішнього соціального середовища [4]. Такий підхід дає змогу комплексно розглядати процес прийняття економічних рішень домогосподарствами та визначати основні детермінанти їхньої економічної поведінки (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори поведінкових стратегій населення при прийнятті економічних рішень

Група факторів	Характеристика	Основні прояви
Психологічні фактори	Визначають індивідуальні особливості прийняття економічних рішень	Емоції, почуття, індивідуальні схильності
Когнітивні фактори	Пов'язані зі сприйняттям та інтерпретацією інформації	Суб'єктивна реальність, досвід, упередження
Емоційні фактори	Відображають афективні реакції під час прийняття рішень	Обмеження самоконтролю, імпульсивність, гедоністичні мотиви
Соціально-економічні фактори	Характеризують вплив зовнішнього середовища	Соціальне середовище, соціально-демографічні характеристики, економічний статус, місце проживання

Джерело: сформовано авторами на основі [4]

У межах соціально-демографічного підходу особлива увага приділяється таким характеристикам, як вік, стать, рівень освіти, сімейний стан та тип поселення, оскільки саме вони формують структурну неоднорідність суспільства. Кожна з перелічених характеристик пов'язана з певними соціальними ролями, ресурсними можливостями та очікуваннями, що безпосередньо впливає на вибір моделей поведінки та економічних і соціальних рішень.

Насамперед вікова структура населення виступає базовим

виміром соціальної диференціації. Вік відображає етап життєвого циклу індивіда та акумульований соціальний досвід, що визначає характер його економічної активності й систему ціннісних орієнтацій. «Відповідно до Теорії поколінь (з тих, що сьогодні живуть) виділяють Велике покоління (1901–1927); Мовчазне покоління (1928–1945); Бебі-бумери (1946–1964); покоління X (1965–1980); Міленіали, або покоління Y (1981–1996); Зумери, або покоління Z (1997–2012); покоління Альфа (ранні 2010-ті –середина 2020-х

років). В основу теорії покладено ідею про те, що саме цінності визначають покоління як групу людей, цінності мають вагомий вплив на нашу поведінку, в тому числі і споживчу» [4; с. 55].

Разом із тим, поколіннєві відмінності тісно переплітаються з особливостями життєвого циклу особистості, що дає змогу розглядати вікову структуру не лише як сукупність поколінь, а і як систему послідовних етапів соціального розвитку індивіда. На початкових етапах життєвого шляху переважають установки, пов'язані з освітою, професійним самовизначенням і пошуком можливостей соціальної мобільності, що зумовлює підвищену відкритість до змін. У середньому віці поведінкові стратегії орієнтуються на стабілізацію соціального статусу та поєднання професійних і сімейних функцій. Для старших вікових груп характерною є орієнтація на збереження досягнутих позицій і мінімізацію ризиків.

Важливо відзначити, що у сучасних українських реаліях вікова структура населення зазнає суттєвих трансформацій, пов'язаних із демографічними втратами, масштабними міграційними процесами та наслідками повномасштабної війни. Воєнні дії спричинили значне скорочення чисельності населення працездатного віку, що відбулося як через людські втрати, так і через вимушену зовнішню міграцію. Особливо інтенсивним є виїзд молодих і економічно активних груп населення, що призводить до

зростання частки осіб старших вікових категорій у загальній структурі населення.

У результаті зазначених процесів тенденції демографічного старіння в Україні суттєво посилилися, що позначається на характері соціально-економічної поведінки населення. Збільшення питомої ваги осіб похилого віку зумовлює поширення специфічних моделей економічної поведінки, орієнтованих передусім на підтримання базового рівня життєзабезпечення та зниження рівня ризику. У цьому контексті слушним є твердження українських дослідників про те, що: «Постаріння населення викликає збільшення чисельності та частки населення похилого віку, що, у свою чергу, призводить до збільшення ваги та поширеності поведінкових стратегій цієї групи населення. Основою цих стратегій є витрати на саме необхідне (їжа, ліки, обов'язкові платежі) та максимальна економія на інших витратах задля збільшення обсягу заощаджень. Заощадження не використовуються для інвестицій, а слугують фінансовою подушкою безпеки» [4; с. 227].

Вікова диференціація водночас функціонує у взаємозв'язку зі статевою належністю, яка конкретизує розподіл соціальних ролей і можливостей. Стать постає як соціально значущий параметр, що впливає на доступ до ресурсів, характер зайнятості та участь у прийнятті рішень. Закріплені у суспільстві гендерні норми формують відмінності у кар'єрних траєкторіях, поєднанні професійних

і сімейних функцій, а також у способах реагування на соціально-економічні зміни.

Українські науковці стверджують, що «у межах вивчення економічної поведінки людей багато експериментів щодо суспільних благ, відношенням до грошей та діями у ризикованих ситуаціях, проводяться для доказів наявності систематичних відмінностей у поведінці чоловіків і жінок. Хоча результати не завжди доводять поведінкові відмінності між чоловіками та жінками, є деякі інтригуючі закономірності в даних. Так, наявні істотні докази суттєвих відмінностей у відношенні до ризику Жінки менш схильні до ризику, ніж чоловіки, і це відображається на всіх аспектах прийняття ними рішень: вибір професії, споживча поведінка, інвестиційні рішення тощо. Більшість експериментів доводять, що жінки роблять вибір, який відповідає очікуваній ними максимізації корисності. Спостерігаються і значні відмінності в поведінці чоловіків і жінок по відношенню до соціального контексту. Жінки – більш соціально орієнтовані, а чоловіки – більш егоїстичні. Жінки в середньому витрачають на допомогу іншим вдвічі більше, ніж чоловіки» [4; с. 229].

Поряд із цим, рівень освіти відображає накопичений людський і соціальний капітал. Освітній статус визначає обсяг знань, сформованість аналітичних компетентностей і здатність до інтерпретації соціальних процесів. Він безпосередньо пов'язаний із можливостями професійної

реалізації, рівнем доходу та доступом до інституційних ресурсів. Особи з вищим освітнім рівнем, як правило, характеризуються більшою адаптивністю та здатністю до стратегічного планування, тоді як обмежений освітній ресурс звужує спектр альтернатив і підвищує залежність від зовнішніх умов.

Важливим виміром соціально-демографічної структури є також сімейний стан і тип домогосподарства, які визначають систему соціальних зобов'язань та відповідальності. Наявність партнерських і батьківських ролей формує орієнтацію на довгострокову стабільність і врахування інтересів інших членів домогосподарства. У таких умовах рішення набувають колективного характеру. Водночас відсутність сімейних зобов'язань пов'язана з більш індивідуалізованими та мобільними стратегіями поведінки. Зокрема, проведені дослідження науковцями Інституту демографії та проблем якості життя НАН України показали: «Домогосподарства з дітьми мають поведінкові стратегії, що налаштовані, в першу чергу, на задоволення потреб дітей. Це стосується як потреби дитини у якісних і корисних продуктах, одязі, предметах дозвілля, так і забезпечення освітою. У більшості домогосподарств з дітьми виникає потреба у покращенні житлових умов, що також суттєво впливає на їх економічну поведінку. Бездітні домогосподарства сильно різняться за притаманними їм поведінковими стратегіями, оскільки сюди входять як молоді одинаки і молоді бездітні сім'ї, так і домогосподарства, що

складаються з осіб пенсійного віку. Незважаючи на такі суттєві відмінності і різноманіття поведінкових стратегій, їх об'єднує у одну групу разюча відмінність економічної поведінки з домогосподарствами, у складі яких є діти. Стосовно поширених поведінкових стратегій цієї групи, то їх можна дослідити, вивчаючи особливості вікової та статевої структури» [4; с. 228].

Завершальним компонентом соціально-демографічного аналізу постає тип поселення, який визначає просторові та інституційні умови життєдіяльності. Міське середовище характеризується більшою концентрацією соціальних інститутів, різноманітністю ринку праці та ширшим доступом до освітніх і культурних ресурсів. Сільське середовище, своєю чергою, відзначається тіснішими соціальними зв'язками та обмеженішим спектром економічних можливостей. Відповідно, просторовий контекст формує специфіку соціальної взаємодії та адаптаційних стратегій.

Таким чином, соціально-демографічні характеристики перебувають у тісному

взаємозв'язку та у своїй сукупності визначають варіативність соціальної поведінки. Їх поєднання формує конкретні соціальні позиції індивідів і зумовлює особливості прийняття економічних і соціальних рішень у сучасному суспільстві.

Висновки. Аналіз поведінкових стратегій населення демонструє, що їх формування є комплексним процесом, який відображає поєднання демографічних, соціальних та економічних чинників. Вікова структура, гендерна приналежність, рівень освіти, сімейний стан і тип поселення не лише визначають специфіку соціальної поведінки, а й відображають динаміку суспільних процесів у різних соціально-демографічних групах. В умовах соціальних трансформацій і війни в Україні поведінкові стратегії набувають особливої виразності, висвітлюючи механізми адаптації, пріоритети соціальної взаємодії, моделі економічної та сімейної поведінки. Отже, поведінкові стратегії населення виступають як своєрідний індикатор соціальної структури та її змін, фіксуючи як поточний стан, так і тенденції розвитку суспільства.

References

- Zaiats, V. (2024). *Finansova povedinka domohospodarstv u konteksti yikh rezylitentnoho rozvytku. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 1(55), 41–58. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.041>
- Kalchenko, O., Zelenska, O., & Lesun, S. (2023). *Finansova povedinka domohospodarstv u konteksti rozvytku povedinkovykh finansiv. Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 4(36), 280–290. [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-280-290](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-280-290)
- Kohatko, Yu., & Poliakova, S. (2024). *Vplyv «silskykh» povedinkovykh stratehii naseleння Ukrainy na yakist zhyttia v umovakh viiny. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 1(55), 78–93. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.078>
- Cherenko, L., Bezv, V., Vasyliev, O., et al. (2025). *Povedinkovi stratehii domohospodarstv u konteksti yakosti zhyttia. Kyiv: Instytut demohrafiï ta problem yakosti zhyttia NAN Ukrainy*. [in Ukrainian].

- Chepurko, H., Klymenko, O., Pryvalov, Yu., & Trofymenko, O. (2023). *Povedinkovi stratehii naselennia v umovakh poshyrennia sotsialno nebezpechnykh khvorob*. Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
- Poliakova, S., & Kohatko, Yu. (2025). *Vytraty domohospodarstv Ukrainy: typolohiia ta strukturni vidminnosti*. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3(61), 41–59. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2025.03.041>
- Li, Y., Zhu, J., & Huo, Y. (2024). *The characteristic of poverty-alleviation behavioral strategies of the rural poor population and their relationship with socio-demographic factors*. *Frontiers in Psychology*. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1450291>
- Mohammadi, Z., Kašpar, J., & Tahri, M. (2025). *The role of demographics in citizens' behavioral intentions for participatory forest management planning*. *Frontiers in Forests and Global Change*. DOI: <https://doi.org/10.3389/ffgc.2025.1692320>